Jussi Tervola

13.11.2023

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Kuulemistilaisuus 14.11.2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 75/2023 vp)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto tiettyjen sosiaalietuuksien indeksijäädytyksistä ja lapsilisien korotuksista.

Venäjän hyökkäyssota voimisti inflaation ennätyslukemiin viime vuonna. Tänä vuonna inflaatio on vähitellen vaimentunut. Sosiaalietuuksiin on rakennettu automaattinen indeksitarkistusmekanismi, joka ottaa hintojen nousun huomioon aina vuodenvaihteessa keskimäärin yhdeksän kuukauden viiveellä. Viiveen takia isoa osaa viimeaikaisesta hintatason kasvusta ei ole vielä ehditty huomioida etuustasoissa. Esitetyt muutokset varmistaisivat, että ei koskaan huomioitaisikaan, vaan etuuksien ostovoima pienenee pysyvästi. Esityksessä on asetettu vaikutukselle katto (10,2 %). Valtiovarainministeriön inflaatioennusteiden mukaan on todennäköistä, että tämä katto saavutetaan ja etuuksien ostovoima leikkaantuu siis noin kymmenyksellä, mikä on merkittävä muutos.

Esitys tuottaisi tavoitteensa mukaisesti merkittäviä julkistaloudellisia säästöjä. Se kohdistuu laajaan osaan suomalaista sosiaaliturvaa: mm. työttömyysturvaan, asumistukiin, opintorahaan ja sairaus- ja vanhempainpäivärahojen perusturvaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut ja lääkekorvaukset on jätetty jäädytysten ulkopuolelle, mikä heikentää edelleen niiden terveydenhuollon asiakkaiden toimeentuloa, jotka saavat jäädytettäviä etuuksia.

THL katsoo, että olisi ollut hyvän lainsäädäntötavan mukaista perustella indeksijäädytyksen kohdentamista, mutta nyt hallituksen esityksessä kohdentamista ei ole perusteltu lainkaan. Indeksijäädytys kohdistuu esimerkiksi ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan, muttei ansiosidonnaisiin sairaus- tai vanhempainpäivärahoihin tai työeläkkeisiin, joiden tasot ovat sidottu eri indekseihin. Indeksijäädytys kohdentuu matalimpiin perusturvaetuuksiin eli työttömän, sairaan ja vanhempainvapaan perusturvaan, mutta korkeammat ja kevyemmin verotetut perusturvaetuudet eli takuu- ja kansaneläkkeet jätetään jäädytyksen ulkopuolelle.

Tämä on poliittinen prioriteettikysymys, mutta kohdentamista ei voida tietoon tukeutuen perustella eläkeläisten toimeentulolla suhteessa muihin ryhmiin. Perusturvan riittävyyden arvioinnin mukaan eläkeläisten perusturva on nykyisinkin selvästi riittävämmällä tasolla kuin elämäntilanteissa, johon indeksijäädytys kohdistuisi (mitattu suhteessa viitebudjetteihin). Lisäksi kyselytutkimuksen mukaan (EU-SILC) yli 65-vuotiaat kokevat selvästi vähemmän toimeentulo-ongelmia kuin esimerkiksi työttömät.

THL pitää kannatettavana, että toimeentulotuen perusosa jätetään indeksijäädytysten ulkopuolelle, jotta yhteiskunnan viimesijaisen turvan ostovoima ei heikkene. Samalla kuitenkin

tiedetään, että sen indeksikorotus tulee voimistamaan toimeentulotuen tarvetta, kun muita ns. ensisijaisia etuuksia leikataan. Toimeentulotuen lisääntynyt tarve heikentää kannustimia tehdä osa-aika- tai keikkatyötä, mitä ei ole huomioitu esityksen työllisyysvaikutuksia arvioitaessa.

Esityksessä korotetaan myös tiettyjen erityisryhmien lapsilisiä lapsiperheiden toimeentulon parantamiseksi. THL huomauttaa, että esityksen ulkopuolella hallitus on poistamassa työttömyysturvan lapsikorotukset, joiden suuruus on moninkertainen nyt esitettyihin lapsilisän korotuksiin. Kaiken kaikkiaan hallituksen suunnittelemien toimien yhteisvaikutukset ovat lisäämässä lapsiperheiden köyhyysriskiä merkittävästi mm. sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman kokonaisarvion mukaan. Käytännössä työttömyysturvan lapsikorotusten poiston kompensoiminen osittain lapsilisän korotuksilla siirtää tuloja pienituloisilta lapsiperheiltä parempituloisille lapsiperheille. Siksi THL katsoo, etteivät eri toimet yhteensä täytä tavoitetta lapsiperheiden toimeentulon parantamiseksi, vaan pikemminkin niiden vaikutus voi osoittautua päinvastaiseksi.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Mika Salminen